

Nr 69.*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till den halvöppna barnavården m. m.*

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkterna 31 och 32, föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1949/50 beräkna följande anslag, nämligen till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård ett reservationsanslag av 1 920 000 kronor och till Bidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården ett reservationsanslag av 346 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 46, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 11 februari 1949, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att under budgetåret 1948/49 må, utöver tidigare medgivet belopp av 1 550 000 kronor, av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård till ett belopp av högst 240 000 kronor;

dels medgiva, att under budgetåret 1949/50 må till ett belopp av högst 2 000 000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård;

dels under femte huvudtiteln till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 1 870 000 kronor;

dels ock under femte huvudtiteln till Bidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården m. m. för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

Enligt riksdagens medgivande må under budgetåret 1948/49 statsbidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård beviljas till ett belopp av högst 1 550 000 kronor. Med hänsyn till att vid ingången av föregående budgetår förelegat en reservation å 50 468 kronor samt denna ansetts böra få utnyttjas nu har för innevarande budgetår anvisats ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor till ifrågavarande ändamål.

Anslaget till bidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården är i gällande riksstat uppfört med 210 000 kronor.

Riktlinjerna för den halvöppna barnavårdens framtida utformning äro föremål för utredning genom särskilda sakkunniga, 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården. Kommittén har ännu icke framlagt det definitiva resultatet av sitt utredningsarbete. Då kommittén emellertid ansett, att förutsättningar för genomförande av dess huvudförslag f. n. icke finnas på grund av den återhållsamhet, som nu präglar statsmakternas ställningstagande till

nya utgifter för statsverket, har kommittén framlagt förslag till provisoriska åtgärder avseende att på vissa punkter utveckla och stärka den halvöppna barnavården. Förslagen ha främst motiverats dels med den halvöppna barnavårdens betydelse för att öka tillgången på arbetskraft inom näringslivet dels ock med behovet att så snabbt som möjligt vidtaga sådana förberedande åtgärder, som utgöra förutsättningar för en rationell utveckling av den halvöppna barnavården i framtiden.

Beträffande den närmare innebörden av kommitténs förslag ävensom däröver avgivna yttranden får utskottet i huvudsak hänvisa till propositionen.

Departementschefen har inledningsvis framhållit, att den halvöppna barnavården sedan några år tillbaka genomgått en betydande utveckling, men att på många orter dock platstillgången vid daghem och barnträdgårdar långt understiger efterfrågan.

Beträffande vissa av kommittén för den halvöppna barnavården framlagda förslag till åtgärder för en provisorisk utbyggnad av daghemsverksamheten anför departementschefen bl. a. följande.

Såsom betonats såväl av kommittén som i åtskilliga remissyttranden är det ur barnavårdssynpunkt långtifrån önskvärt, att mödrar med mindre barn taga yrkesarbete utom hemmet. Det är därför angeläget, att en nyrekrytering av kvinnlig arbetskraft för näringslivet i främsta rummet inriktas på sådana kvinnor, som ej ha vårdnaden om mindre barn. Av olika skäl har daghemsverksamheten dock i praktiken stor betydelse ur arbetsmarknadssynpunkt och kommer sannolikt att i framtiden ha samma betydelse. Särskilt med hänsyn till den nu rådande knappheten på arbetskraft torde den anförda synpunkten icke böra utgöra hinder för en fortsatt utbyggnad av daghemsverksamheten.

Kommittén har pekat på flera möjligheter att åstadkomma en utbyggnad av nämnda verksamhet. I första hand har kommittén rekommenderat användande av militärbaracker. Med anledning härav vill jag framhålla, att såsom förut nämnts begränsningen av byggnadsverksamheten f. n. utgör det viktigaste hindret för genomförande av föreliggande utbyggnadsplaner beträffande den halvöppna barnavården. Ur investeringssynpunkt torde emellertid frågan huruvida militärbaracker utnyttjas eller t. ex. nya monteringsfärdiga hus inköpas icke vara av väsentlig betydelse. Ett utnyttjande av militärbaracker torde därför i stort sett icke ge större utbyggnadsmöjligheter än om nytillverkade hus användas. Detta hindrar icke, att det i särskilda fall kan befinnas lämpligt att utnyttja baracker. Kommun, som önskar inköpa baracker för detta ändamål, bör därför, om riksdagen icke har något att erinra däremot, kunna erhålla samma rabatt — 50 % av försäljningspriset — som nu enligt riksdagens bemyndigande (prop. 1946: 311, statsutsk. utl. 1946: 270, rd. skr. 1946: 500) lämnas för inköp av baracker för användning såsom samlingslokaler m. m. Ett mindre antal baracker bör reserveras för nu ifrågasvarande användning.

Departementschefen förordar vidare, att den s. k. fosterdaghemsverksamheten prövas vid sidan av de kollektiva daghemmen samt att socialstyrelsen får undersöka, om skolbispisningslokaler och andra utrymmen kunna godtagas som provisoriska anordningar.

Socialstyrelsen har anmält, att styrelsen icke utnyttjat ett belopp av ca 123 000 kronor av det för budgetåret 1947/48 anvisade anslaget till bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård. Nämnda be-

lopp beräknar styrelsen åtgå för utbetalning av statsbidrag, avseende senare halvåret 1948, i enlighet med gällande statsbidragsgrunder. Departementschefen tillstyrker, att högst 120 000 kronor av reservationen få användas för detta ändamål. För att icke statsbidragsgivningen skall behöva minskas under första halvåret 1949 fordras, att styrelsen jämväl för detta halvår erhåller medgivande att bevilja statsbidrag med högst 120 000 kronor utöver vad som tidigare medgivits. Socialstyrelsen föreslås sålunda erhålla bemyndigande att för budgetåret 1948/49 bevilja statsbidrag å sammanlagt högst (1 550 000 + 120 000 + 120 000) 1 790 000 kronor. Då statsbidrag avseende första halvåret 1949 skola utbetalas först under senare halvåret 1949 erfordras däremot icke ytterligare medelsanvisning för nämnda budgetår.

För nästa budgetår erfordras medel till täckande av kostnaderna för statsbidrag avseende kalenderåret 1949. Här om har departementschefen anfört bl. a följande.

På grund av vad som av kommittén upplysts angående statsbidragets betydelse för den halvöppna barnavårdens fortsatta utbyggnad och med särskild hänsyn till daghemsvårdens vikt ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt synes det mig önskvärdt, att det i och för sig relativt ringa statsbidraget — detsamma beräknas täcka endast ca 10 % av kostnaderna — får utgå till samtliga daghem och barnträdgårdar, som fylla de på institutioner av detta slag uppställda kraven. Jag är emellertid icke beredd att nu förorda, att ifrågavarande anslag anvisas såsom förslagsanslag. Intill dess att närmare ställning tagits till frågan om statens bidrag i framtiden till den halvöppna barnavården, torde anslaget böra vara reservationsanslag och statsbidragets sammanlagda belopp sålunda maximeras. Vad angår nästa budgetår anser jag mig böra tillstyrka, att statsbidragsramen vidgas i enlighet med socialstyrelsens och kommitténs förslag eller till 2 000 000 kronor. Medelsanvisningen för nästa budgetår synes däremot kunna begränsas till 1 870 000 kronor. Härvid har jag, i anslutning till vad jag förut anfört, för statsbidrag avseende första hälften av kalenderåret 1949 beräknat ett belopp av (750 000 + 120 000) 870 000 kronor samt för motsvarande ändamål under andra hälften av kalenderåret 1 000 000 kronor.

Vad angår frågan om utbildning av personal inom den halvöppna barnavården delar departementschefen kommitténs uppfattning om att åtgärder snarast måste vidtagas för att i möjligaste mån avhjälpa den brist på kvalificerad personal, som f. n. råder vid daghem och lekskolor. Bristen anses så mycket mera betänkelig som en tillfredsställande personalutbildning är en förutsättning för att den halvöppna barnavården i framtiden skall kunna utbyggas i enlighet med de planer, som kommunerna upprättat eller hålla på att upprätta. Härtill kommer, att åtgärder för ökad personalutbildning icke kunna få omedelbar effekt utan först efter flera år ge resultat i form av förbättrad personaltillgång.

Departementschefen förordar, att principbeslut nu meddelas om statsbidrag till planerade förskoleseminarier i Lund och Luleå. Medelsanvisning för ändamålet erfordras dock icke under nästa budgetår.

I fråga om statsbidrag till förskoleseminarierna har kommittén föreslagit vissa ändringar i nu gällande grunder, vilka skulle medföra en ökning av statsbidragen. Departementschefen har biträtt kommitténs förslag endast såtillvida,

att en jämkning förordas av det högsta belopp, varmed statsbidrag till föreläsnings- och lektionskostnader må utgå, från 10 700 till 12 000 kronor. Vidare föreslås införande av dels ett hyresbidrag å $\frac{2}{3}$ av hyreskostnaden, dock högst 6 000 kronor till varje seminarium, dels ock ett bidrag å 2 000 kronor per seminarium till inköp av böcker och undervisningsmateriel. Statsbidraget beräknas för nästa budgetår till sammanlagt 31 000 kronor per seminarium, under förutsättning att antalet elever utgör minst 50, mot 21 700 kronor under innevarande budgetår. Vidare föreslås, att ett av de nuvarande seminarierna utbygges till dubbelseminarium med ett beräknat statsbidrag av högst 47 000 kronor.

För bidrag till driftkostnader vid fem enkelseminarier och ett dubbelseminarium ha i enlighet härmed för nästa budgetår uppförts 200 000 kronor.

Till stipendier åt elever ha för innevarande budgetår beräknats 55 000 kronor. Med hänsyn till förutsatt ökning av elevantalet har beloppet uppräknats till 60 000 kronor.

Till en kompletteringskurs har upptagits oförändrat belopp, 25 000 kronor, varjämte för en föreslagen kurs för praktikhandledare beräknas ett belopp av 14 400 kronor.

Det sammanlagda medelsbehovet för nästa budgetår under anslaget till Bidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnvården m. m. har sålunda beräknats till i avrundat tal 300 000 kronor.

Utskottet. 1946 års kommitté för den halvöppna barnvården har vid utformandet av sitt nu framlagda förslag tagit särskild hänsyn till det nuvarande krisläget samt möjligheterna att genom vissa åtgärder för omhändertagande av barnen stimulera de gifta kvinnorna till ökat förvärvsarbete. Sålunda rekommenderar kommittén för sin del som ett led i exportoffensiven en av statsmakterna kraftigt understödd kampanj, riktad till kvinnorna, för ökat förvärvsarbete, speciellt i de viktiga industrierna. Även om kommittén ur skilda synpunkter skulle anse det lyckligast, om en sådan kampanj i första hand kunde få gifta kvinnor utan barn och mödrar med äldre barn att söka sig ut på arbetsmarknaden, är det — framhåller kommittén — ett faktum, att många mödrar med småbarn nu avstå från förvärvsarbete endast på grund av bristen på daghem.

Utskottet kan i dessa hänseenden icke helt dela kommitténs uppfattning utan finner i likhet med departementschefen, att det framför allt ur barnavårdssynpunkt är mindre tillfredsställande, att mödrar med småbarn i allt för stor utsträckning intresseras för att taga förvärvsarbete utom hemmet, i synnerhet i de fall, då de under förvärvsarbetet måste överlämna vården av barnen till särskilda institutioner. För omhändertagande av barnen torde — utom i de fall, där av särskilda skäl åtgärder i sådant syfte icke erfordras — även få disponeras personal i sådan omfattning, att det tillskott av kvinnlig arbetskraft, som kommer produktionen till godo, i hög grad reduceras. Utskottet har icke heller kunnat bortse från att den arbetsbörda, som åvilar de förvärvsarbetande kvinnor, vilka därjämte ha hem och barn att sköta, i

många fall blir alltför betungande. Då det dessutom torde vara ovisst, hur länge det nuvarande läget med brist på arbetskraft kan bestå, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka en huvudsakligen av arbetsmarknadspolitiska skäl betingad alltför betydande utbyggnad av den halvöppna barnavården. En viss utökning av småbarnsinstitutionerna synes emellertid nödvändig framför allt för vård av barn till ensamstående mödrar och andra kvinnor med försörjningsplikt eller sådana, som av särskilda skäl ha förvärvsarbete.

Vad beträffar de föreslagna åtgärderna för en provisorisk utbyggnad av daghemsverksamheten ifrågasätter utskottet lämpligheten av att för detta ändamål använda militärbaracker. Barackerna torde i många fall befinna sig i sådant skick, att det knappast kan löna sig att vidtaga de kostsamma förflyttningar och inredningsarbeten, som erfordras. Skulle emellertid förhållandena i vissa fall vara sådana, att baracker kunna ifrågakomma, vill utskottet icke motsätta sig, att kommun vid inköp erhåller samma rabatt, som lämnas vid köp av baracker för användning som samlingslokaler m. m. Utskottet vill icke heller motsätta sig att en under betryggande former ordnad fosterdaghemsverksamhet prövas vid sidan av de kollektiva daghemmen.

Statsbidraget till driften av anstalter för halvöppen barnavård beräknas endast täcka ca 10 % av driftkostnaderna. Då statsbidraget det oaktat synes ha haft stor betydelse för utbyggnaden av verksamheten, anser utskottet i likhet med departementschefen, att bidrag i regel bör utgå till samtliga daghem och barnträdgårdar. Mot Kungl. Maj:ts anslagsberäkning i denna del har utskottet intet att erinra.

Departementschefen har föreslagit, att, därest nya förskoleseminarier inrättas i Luleå och Lund, statsbidrag måtte utgå till dessa. Då de nuvarande seminarierna äro belägna i västra och mellersta Sverige, tillstyrker utskottet, att statsbidrag må kunna beviljas till ett planerat seminarium i Luleå. Med hänsyn till den återhållsamhet, som utskottet förordat beträffande verksamheten i dess helhet, har utskottet däremot icke ansett sig i nuvarande läge kunna förorda bidrag jämväl till det föreslagna seminariet i Lund. Medelsbehovet torde däremot böra beräknas under hänsynstagande till att ett av de nuvarande seminarierna bör utbyggas till dubbelseminarium.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag beträffande grunderna för statsbidrag till förskoleseminarier ävensom beträffande beräkningen av medelsbehovet för nästkommande budgetår under anslaget till Bidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården m. m.

Under åberopande av det anförda får utskottet, som i övrigt icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställa,

att riksdagen må

a) medgiva, att under budgetåret 1948/49 må, utöver tidigare medgivet belopp av 1 550 000 kronor, av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård till ett belopp av högst 240 000 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1949/50 må till ett belopp av högst 2 000 000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård;

c) till *Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård* för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 870 000 kronor;

d) till *Bidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården m. m.* för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

Stockholm den 5 april 1949.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 70.

Reservationer:

1) av herrar *Hesselbom, Andrée, Bergstrand*, fröken *Elmén*, fru *Ericsson* i Luleå och herr *Henriksson*, vilka ansett,

dels att första och andra styckena i utskottets yttrande (s. 7 och 8) bort utbytas mot text av följande lydelse:

»Såsom departementschefen anfört synes det angeläget, att en nyrekrytering av kvinnlig arbetskraft för näringslivet i främsta rummet inriktas på sådana kvinnor, som ej ha vårdnaden om mindre barn. Det torde likväl få förutsättas, att många kvinnor med barn i de åldrar, för vilka daghemmen äro avsedda, av skilda anledningar deltaga och framdeles önska deltaga i förvärvsarbete. Daghemmen liksom övriga småbarnsinstitutioner äro därför av stor betydelse för kvinnorna och för samhället. För att tillgodose de behov av daghem och övriga småbarnsinstitutioner, som föreligga, finner utskottet därför i likhet med departementschefen, att en fortsatt utbyggnad bör äga rum.»

dels ock att utskottet bort i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag tillstyrka bidrag till jämväl förskoleseminariet i Lund och att därför det stycke på s. 8 i utskottet yttrande, som börjar med orden »Departementschefen har» och slutar med orden »till dubbelseminarium» bort hava följande lydelse:

»Departementschefen har föreslagit, att, därest nya förskoleseminarier inrättas i Luleå och Lund, statsbidrag måtte utgå till dessa. Då de nuvarande seminarierna äro belägna i västra och mellersta Sverige, tillstyrker utskottet, att statsbidrag må kunna beviljas till de planerade seminarierna. Medelsbehovet torde jämväl böra beräknas under hänsynstagande till att ett av de nuvarande seminarierna bör utbyggas till dubbelseminarium.»

2) av herr *Pettersson* i Dahl.
